

УДК 378.014(477)

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ ЯК ОДИН ІЗ ГОЛОВНИХ ВАЖЕЛІВ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ

*Домбровська С.М.*кандидат історичних наук, доцент
Міжнародний Слов'янський університет

I. Вступ

На початку XXI ст. під час актуалізації в Україні державотворення, дослідників у галузях економіки, соціології, педагогіки цікавила тема державного управління, удосконалення й обґрунтування потреби і впливу державного управління на освіту, оскільки кожний історичний етап еволюції державного управління характеризується своєю специфікою, особливістю розвитку залежно від формування певної державності.

Сучасні політичні та соціально-економічні перетворення в українській державі ставлять нові завдання перед освітньою системою країни, потребують визначення теоретико-методологічного обґрунтування потреби удосконалення державного управління системою вищої освіти. Необхідність осмислення компонентів, ключових характеристик, умов реалізації державних механізмів управління в українській освітній системі, а особливо управління розвитком освіти, пояснюється комплексом істотних факторів. В Україні розробка концепції реформування вищої освіти входить до кола наукових інтересів таких визнаних вітчизняних фахівців, як В. Андрущенко, К. Левківський, В. Луговий, В. Козаков, К. Корсак, В. Кремень, В. Огнев'юк, С. Ніколаєнко, М. Степко, Т. Фініков та ін.

II. Постановка завдання

Мета статті – розглянути можливість удосконалення механізмів державного управління у сфері реформування вищої освіти.

III. Результати

Реформам у освітянській галузі на сучасному етапі розвитку українського суспільства заважає недосконалість механізму реформування системи освіти. Останні кризові роки додали цій проблемі ще більшої гостроти. Новий механізм управління освітою вимагає розвитку автономії навчальних закладів, яка повинна здійснюватись на основі внутрішнього академічного контролю, зовнішнього контролю, послаблення регламентації всіх видів діяльності освітніх установ за умови виконання ними вимог державних освітніх стандартів.

Усі структурні перетворення у вищій освіті повинні відбуватися в процесі інтегра-

ції до європейського та світового освітнього простору.

Як свідчить практика багатьох європейських країн, однією з умов підвищення якості вищої освіти є посилення відповідальності вищих навчальних закладів за результати діяльності шляхом розширення демократичних засад їх функціонування та поглиблення університетської автономії. Водночас очевидним є і те, що ширша автономія вищих навчальних закладів неминуче призведе до більшої залежності їх від громадського контролю, а отже, й громадської підтримки.

Сьогодні автономія університетів в Україні та їхні академічні свободи регламентуються Законом України "Про вищу освіту", який визначає рамки автономії та самоврядування університетів у різних напрямках їхньої діяльності.

Розвиток вищої освіти повинен скеровуватися на забезпечення як потреб держави, так і потреб регіонів, сприяти підвищенню рівня економічної активності громадян.

На часі подальше вдосконалення системи універсального доступу до вищої освіти. Мережа вищих навчальних закладів повинна бути трансформована на загальнодержавному й регіональному рівнях таким чином, щоб іти назустріч усім, хто бажає здобути вищу освіту, маючи для цього відповідні можливості та якісні показники.

У цьому контексті державно-громадське управління вищою освітою має бути скероване на подальшу демократизацію діяльності державних органів управління освітою та розвиток самоврядних асоціацій вищих навчальних закладів [2].

За сучасних умов розвиток освіти не є виключною справою держави, а стає полем багатоаспектної партнерської взаємодії центральних і регіональних державних органів з органами місцевого самоуправління, студентами та їх сім'ями, державними й недержавними освітніми закладами, педагогами, потенційними роботодавцями, громадськими об'єднаннями.

Демократизація управління освітою реалізується перш за все у залученні до цього процесу різних соціальних груп населення (викладачів, студентів, представників бізнесу та ін.).

Результатом модернізації управління вищою освітою має стати розробка й удосконалення відкритої моделі, побудованої на принципах поєднання централізації та децентралізації, активного залучення всіх зацікавлених сторін до управління освітою, поєднання внутрішньої самооцінки вищих навчальних закладів і зовнішньої оцінки їх діяльності незалежними організаціями та експертами.

Звідси – необхідність формування державно-громадських органів управління системою вищої освіти на рівні вищих навчальних закладів, здатних формувати пропозиції щодо подальшої стратегії реформування та удосконалення системи вищої освіти, проводити незалежну експертизу діяльності системи, визначати соціальне замовлення вищої освіти, здійснювати контроль за діяльністю державного апарату [5].

Глобалізаційні процеси поставили також на порядок денний питання про нову філософію освіти, засновану на збереженні національної самоідентичності в оптимальному поєднанні з інтеграцією у світовий освітнянський простір.

У цьому контексті, безперечно, головна роль відводиться університетам, як генераторам різноманітних моделей розвитку вищої освіти, осередкам регіонального та транснаціонального співробітництва; розробникам новітнього змісту освіти, нових технологій навчання, прогресивних управлінських рішень.

Особливо це стосується національних університетів де у першу чергу повинні створюватися центри з вивчення питань розвитку вищої освіти, порівняльного аналізу сучасних систем вищої освіти, розробки питань автономії, взаємодії суб'єктів державного і недержавного секторів вищої освіти.

Відомо, що для України курс на Євроінтеграцію – це першочерговий пріоритет.

І тут ще одне завдання університетів – знаходити оптимальний баланс між глобальними факторами й місцевою складовою освітніх і культурних цінностей, розробляти принципи академічної свободи, автономії.

Потрібні нові підходи та формули фінансування вищої освіти які базуються на новаторських принципах, консолідованої участі різних джерел фінансування: громадських (державний і місцевий бюджет), приватних, комерційних (банківські позики), від міжнародних організацій і фондів.

Глобальною залишається проблема захисту національного ринку освітніх послуг. Одним з ключових питань залишається забезпечення якості вищої освіти та якості державних стандартів вищої освіти.

Підвищення рівня відповідності вищої освіти вимогам сучасності, а також реалізація освітянської політики в галузі якості

професійної підготовки можливі тільки з урахуванням функції сучасної школи як соціального інституту. Його функція виявляється в оновленні соціальних цінностей і норм за рахунок відпрацювання нових та переймання прогресивних цінностей зі світового освітнього досвіду, адекватних соціально-історичним умовам України [6].

Перехід до компетентного підходу при розробці державних освітніх стандартів вищої освіти є своєчасним і необхідним, тому що інтегральна оцінка якості підготовки випускника може бути найбільш повною тільки при визначенні його компетентності в обраній сфері професійної діяльності. Таким чином, з метою подальшого розвитку вищої освіти України необхідно: прийняти Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про вищу освіту” та розробити ряд нормативних актів та положень щодо його реалізації; вжити заходів щодо оновлення стандартів вищої освіти, методичного забезпечення та форм організації навчального процесу, адже модернізація завжди починається з прийняття нової законодавчої бази, яка має тенденцію змінюватися не рідше ніж один раз на два роки, а то й щорічно. Нова модель управління освітою є відкритою та демократичною. У ній органічно поєднуються засоби державного впливу з громадським управлінням. Відкритість системи передбачає розширення управлінських можливостей громадської думки, меншу залежність управління від впливу конкретних посадових осіб. Вона змінює навантаження, функції, структуру й стиль центрального та регіонального управління якістю освіти: контроль і пряме втручання в навчальний процес мають поступитися місцем гнучкості, дієвості рішень, науково-методичним, прогностичним, експертним, інформаційним та іншим функціям. На основі найхарактерніших ознак державного управління визначено ті механізми, що належать до класу інноваційних. Доведено, що цим ознакам відповідають стандарти вищої освіти, які є інноваційними механізмами державного управління. Законом України “Про вищу освіту” встановлено, що стандарт вищої освіти – це сукупність норм, які визначають зміст вищої освіти, зміст навчання, засоби діагностики якості вищої освіти та нормативний термін навчання [1].

Під стандартизацією у сфері державно-управлінської освіти слід розуміти процес вироблення й запровадження в життя освітніх стандартів, які забезпечують набуття студентами професійної компетентності. Інноваційний розвиток вищої школи передбачає зміну принципів і механізмів державного управління нею. Оптимізація управління передбачає скорочення рівнів управління, його децентралізацію, розширення соціальної бази, підвищення дисципліни суб'єктів

управлінських відносин. Для формування державно-суспільного управління потрібне дотримання не тільки взаємного інтересу суб'єктів, а й взаємних зобов'язань, відповідальності. Механізми державного управління стійким розвитком в освітній системі являють собою динамічну структуру гнучкої взаємодії соціальних суб'єктів, характер якої складається й визначається соціальною поведінкою цих суб'єктів. Механізми державного управління виконують регульовальну й мобілізаційну функції, що виявляється в активізації суб'єктів управління та зміні їх цільових і ціннісних настанов у процесі проектування змін в освіті, забезпечує зв'язок і взаємозумовленість управлінських рішень [4].

Комплексний аналіз системних, структурних і змістовних інновацій у системі вітчизняної вищої освіти дав змогу переосмислити з позицій сьогодення історичний досвід розвитку вищої школи в Україні, узагальнити результати моніторингу змін, які відбувались у ній у період розбудови й самоствердження української державності.

IV. Висновки

Таким чином, реформування й оновлення вищої школи України необхідно здійснювати з урахуванням життєвих циклів нововведень, специфіки часу. Для вищої школи України актуальним є виклик глобалізації, в тому числі й у вигляді нових ідей і технологій. У результаті фактором ризику стають нездатність управляти потоком запозичених інновацій, заміна курсу євроінтеграції в освіті практиками імітації.

Система освіти в Україні є основою інтелектуального, культурного, духовного, соціального та економічного розвитку суспільства. Вона здобувається людиною в результаті послідовного, системного, цілеспрямованого засвоєння знань, забезпечуючи всебічний розвиток людини як особистості. Вища освіта будувалася й реформувалася, головним чином, під завдання державного будівництва та сприймалася як структурний елемент державного устрою. З огляду на це вона потребує якісної перебудови та адаптації до загальноєвропейських стандартів, що неможливо без відповідного сприяння з боку держави й вирішення ряду суттєвих проблем, серед яких: необізнаність суспільства щодо сутності

освітньо-кваліфікаційних рівнів; невисокий рівень готовності вітчизняних ВНЗ до жорсткої конкурентної боротьби на ринку освітніх послуг, слабе матеріально-технічне забезпечення навчального процесу.

Нарешті, необхідно вдосконалити механізми та процедури підготовки фахівців (науково-педагогічних працівників і науковців) вищої кваліфікації, що потребує децентралізації управління з передачею частини державних повноважень університетам. Ці процеси можуть мати як позитивний, так і негативний характер, але усвідомлення таких наслідків і їх передбачення – одне з головних завдань державного управління [3].

Література

1. Андрущенко В.П. Теоретико-методологічні засади модернізації вищої освіти в Україні на рубежі століть (за матеріалами доповіді, виголошеної на засіданні загальних зборів АПН України 23 листопада 2000 р.) / В.П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2001. – № 2. – С. 5–13.
2. Крисюк С. Державно-громадське управління освітою // Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні : матер. наук.-практ. конф. / С. Крисюк ; [за ред. В.І. Лугового, В.М. Князева]. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – Т. 3. – С. 350–353.
3. Луговий В.І. Управління освітою : навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності “Державне управління” / В.І. Луговий. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – 302 с.
4. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес : матеріали до першої лекції / [уклад. М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, К.М. Левківський та ін. ; відп. ред. М.Ф. Степко]. – К. : Вид. центр МОН України, 2004. – 24 с.
5. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003–2004 рр.) / [за ред. В. Кременя ; авт. кол. : М. Степко та ін.]. – Тернопіль : Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – 147 с.
6. Сікорський П. Якість вищої освіти – основна вимога Болонського процесу / П. Сікорський // Освіта. – 2004. – № 19. – С. 3.

Домбровська С.М. Механізми державного управління вищою освітою як один із головних важелів якості навчання

Анотація. *Перехід країни до ринкової економіки зумовлює необхідність реформування вищої освіти, яке повною мірою сприяло б формуванню самостійного мислення особистості, посиленню індивідуального підходу до розвитку творчих здібностей, докорінному поліпшенню професійної підготовки спеціалістів, здатних працювати в нових умовах. У статті висвітлено результати досліджень процесів реформування вищої освіти в Україні, проаналізовано світові статистичні дані, нормативні документи, які регламентують формування освітянського простору, та результати збільшення показників вищих навчальних закладів держави, процеси вдосконалення навчального процесу та труднощі, з якими зіткнулися українські вищі навчальні заклади.*

Ключові слова: *вища освіта, реформа освіти, вищі навчальні заклади.*

Домбровская С.Н. Механизмы государственного управления высшим образованием как один из главных рычагов качества обучения

Аннотация. *Переход страны к рыночной экономике предопределяет необходимость реформирования высшего образования, которое в полной мере оказывало бы содействие формированию самостоятельного мышления личности, усилению индивидуального подхода к развитию творческих способностей, коренному улучшению профессиональной подготовки специалистов, способных работать в новых условиях. В статье показаны результаты исследований процессов реформирования высшего образования в Украине, проанализированы мировые статистические данные, нормативные документы, которые регламентируют формирование образовательного пространства, и результаты роста показателей высших учебных заведений государства, процессы усовершенствования учебного процесса и трудности с которыми столкнулись украинские высшие учебные заведения.*

Ключевые слова: *высшее образование, реформа образования, высшие учебные заведения.*

Dombrovska S. Mechanisms of state control of higher education as one of main levers of quality of educating

Annotation. *Dominant course of our country towards market economy determines the necessity to reform the higher education system as a principle factor to bring up overwhelmed personality, to expand individual approach in development of creative abilities, to improve the up-bringing of competent specialist in different social spheres. The results of searching of reforming of higher education in Ukraine are shown in this article as well as international statistic data, normative documents are analyzed. The latter regulate the following: the formation of educational branch; the of growth of higher educational establishments indicators; the improvement of studying process and difficulties which the Ukrainian higher educational establishments have faced with.*

Key words: *higher education, educational reform, higher educational establishments.*